

Г. А. Бенькевич

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

КАТЕГОРІЯ ДОБРА В ЛАТИНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація. У статті проаналізована категорія добра у латинській фразеології, її змістове наповнення. Розглянуто тлумачення категорії «добро» у античності, Середньовіччі, Новому часі та у Біблії. Виділено фразеосемантичні групи, які відображають категорію добра: добрі вчинки, добрі наміри, добра воля, добрі справи, добрі обставини та добрі поради.

Ключові слова: добро, фразеологізми, концепт, людина, етика, добрі вчинки, добрі наміри, добра воля, добрі справи, добрі обставини, добрі поради.

В процесі суспільного розвитку особистість набуває ті соціальні характеристики, які допомагають їй бачити своє місце у світі комунікації, оцінювати світ і активно співдіяти. Основним мотиватором до розвитку для людини є цінності, відомі з античності. Вони доступні через мовно-фразеологічну спадщину Стародавніх Греції та Риму і транслують людству культуру та менталітет того часу, а водночас містять незмінні постулати буття.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у світогляді переважає антропоцентричний принцип, а основним об'єктом дослідження вчених стає мовна картина світу та її складові – концепти. «Концепт» – «глобальна одиниця смислової діяльності», «квант структурованого знання», «одиниця семантичного простору мови» [7, с. 7], «уявлення про фрагмент світу», «національний образ з ознаками індивідуального уявлення» [7, с. 14].

У мовленні людини фразеологізми допомагають удосконалити мислення і збільшують словниковий запас. Вони є мірилом культури та інтелекту особистості мовця.

Приймаючи рішення, встановлюючи життєві орієнтири, люди змінюють власні традиційні уявлення, правила моральної поведінки. Поступово створюючи свою сутність, людина орієнтується на світ людської культури, зокрема на ідею добра.

На різних етапах суспільного розвитку уявлення про добро містили у собі ідею корисності, цінності, у тому числі, і матеріальних благ, майна тощо. З розвитком духовної культури й моралі, як її складової, добром є все те, що забезпечує розвиток у суспільстві і людині. Це гуманність, свобода, єднання людей, духовна злагода. Це доброзичливість і взаємодопомога, взаєморозуміння і співпраця, милосердя і повага, співчуття і співпереживання, все те, що забезпечує не стільки етикетну, скільки моральну культуру спілкування. За визначенням «Великого тлумачного словника сучасної української мови» «добро» означає: 1. Усе позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям; благо; // Добра, корисна справа, вчинок і т. ін.; 2. у знач. присудк. сл., розм. Про задоволення, яке хтось відчуває від певного становища, певних обставин і т. ін.; 3. Сукупність належних комусь речей, предметів, цінностей і т. ін.; майно [8, с. 232].

Добро у етиці транслує позитивну поведінку, явище чи подію. Воно ототожнюється з духовним началом. Добра людина приємно комунікує. Її друзі такі ж добрі, гармонійні, емоційні люди, альтруїсти, які вміють співпереживати, порадити, і завжди поруч. Бувають випадки, коли до добрих людей притягуються погані. Це сигнал для доброї людини відшукати у собі той негатив, що притягнув таких людей.

Платон ототожнював добро з освіченою душею. Таку душу ще називають давньою. Вона зуміла пройти всі життєві випробування і зараз її найбільше хвилює духовне, те, що ототожнюється з Творцем. Душа має божественне начало та уособлюється з нематеріальними явищами, такими як ідеї, істини, а тіло прагне до пристрастей. Зрілій душі важливо бути у гармонії з тілом і розуміти марність багатьох життєвих бажань.

Антична етика вбачала перевагу душі над тілом у її здатності до пізнання. Наслідком цього стало ототожнення добра зі знанням, а зла – з незнанням, хибністю, неучтвом. Сократ розумів добро і зло як результат діяльності людини.

Добром в етичному розумінні вважають вільні дії (вчинки) людини та цінності, котрі задовільняють потреби людини (зокрема практично-утилітарні) та абсолютні вселюдські цінності. Різновиди, вияви добра мають окремі назви. Наприклад, позитивні моральні якості людини, які виявляються в її здатності й готовності робити добро, називають доброточесностями, або чеснотами.

На думку софістів і скептиків, загальне добро для кожного є своє. Іншими словами, люди по-різному розуміють добро. Та основним є те, що для кожної людини воно є добром. «Добро для людини – це активне використання здатностей душі поряд з високою гідністю або доброточесністю» (Арістотель).

Основним завданням добра в історії людства, на думку Арістотеля, є подолання недосконалостей людської душі. Добро, на його думку, є у вчинках, думках, завдяки добрим людям. В основі добра є безкорисливість і готовність допомогти, не думаючи про винагороду. Це можливо лише при наявності в людини не менш досконалої душі, гідності, чеснот та ін [1].

Арістотель вбачав сенс життя у служінні та чиненні добра іншим. Він говорив, що людині властиве добро. Лише самопізнання і відвертість, дотримання гуманних принципів дає поштовх до розвитку чеснот.

Августин доводив, що все створене Богом, має схильність до доброти. У міру цього в природі, в людях, в суспільстві закладена ідея добра.

Б. Спіноза вважає, що добро є засобом наближення до встановленого людиною взірця людської природи. Сутністю добра, на його думку, є те, що сприяє наближенню до досконалої людяності, або, до «взірця людської природи». Добро в його сутнісному вимірі – це є усе те, що утверджує розумність і моральність людини.

В Біблії говориться, що при творенні життя «проростив Господь Бог із землі кожне дерево, принадне на вигляд і на їжу смачну, і дерево життя посеред раю, і дерево Пізнання добра і зла» (Бут. II, 9).

Платон говорить про світ ідей як світ вічної краси і добра. Апелюючи до людини, філософія спрямовує її на свідоме прагнення до вчинення добра. Сократ проголошує: «Пізнай суть добра – і будеш порядним». Арістотель наголошує, що доброта є «всезагальна властивість усіх доброточесних людей у їх ставленні до інших» [1, с 185].

Для християнської традиції характерним є утвердження добра як абсолютної цінності світу, спричиненої актом божественного творення. Добро тлумачиться як сутнісна сила.

Ляйбніц бачить добро наслідком розуму людської природи – здатності пізнання світу, самопізнання та розумного вибору вчинків.

В етиці І. Канта воля до добра є умовою розв'язання питання про свободу і безсмертя душі. Людина, на його думку, сповнена прагненням до добра. Розум допомагає волі віднайти всередині людини поняття доброго і злого. Він спонукає волю творити добро. І. Кант говорив про категоричний імператив – вияв абсолютної волі до добра [6].

Добро не дано людині апріорі, адже в її світі існує ідея добра сама собою.

Г. Гегель вважає добро «абсолютною метою світу і обов'язком для суб'єкта, який повинен мати розуміння добра, зробити його своїм наміром і здійснювати в своїй діяльності» [4, с 336].

Він розкриває методологію моральної діяльності, що постає добром. Це, осмислення сутності поняття «добро», спрямування волі на добро як мету діяльності та практична реалізація наміру. Добро у ньому є наслідком діалектичної суперечності всезагальності волі та вільної волі суб'єкта. Їх суперечність зумовлює багатство видів добра. Добро розглядається і як всезагальна мета світу, і як мета суб'єкта, що знає себе як суб'єкт розумного вибору.

У діяльності всезагальне і особливе в змісті добра реалізують себе як єдність протилежного. Утверджуючись в творенні добра, суб'єкт, по-перше, знищує в собі зло – перемагає над ним. Творча сила добра виявляється в здатності організувати духовні структури особистості. Дійсність добра, по-друге, визначається не лише задоволенням моральним сумлінням суб'єкта. Вона і в тому, що добро в суб'єкті стає дійсним для інших, для світу і тим самим утверджує його в світі інших як справді цінне. Благо почуватися людиною і відповідно розгорнутися в спілкуванні, тобто нести добро як вище благо життя – такий сенс морального добра. Воно дає людині відчуття повноти і незнищенності життя, а отже, і робить щасливою.

Для класичної традиції характерним є підхід до розуміння добра як універсальної цінності. Онтологічне добро має свої витоки в ідеї гармонійного космосу античності, в середньовічній ідеї світу як божественної еманациї, що є опредметненим добром.

Культура Нового часу зробила величезний крок в емансипації людської свідомості, звільнивши особу від страху кари за неочікувані наслідки особистого вибору. Замість очікувань трансцендентного добра людина стає суб'єктом життєвого вибору і суб'єктом відповідальності за вибір.

Суб'єктивно визначене добро знаходить свій предмет не у сфері духовного (сутнісного), а в ближньому і чуттєво даному предметно-матеріальному світі – в матеріальному багатстві та чуттєвих задоволеннях. Тобто знаходить «добро» там, де культура завжди бачила зло. Правда, в народному розумінні поняття «добро» означає, в першу чергу, матеріально-речову предметність. У цьому сенсі говориться: «він нажив собі добра», або навпаки, «не нажив собі добра». Тому слід вирізняти емпіричний та теоретичний рівні уявлень про добро. Однак слід мати на увазі, що народне уявлення про добро як добробут не містить у собі нічого злого чи аморального. В ньому відображені уявлення про гідні умови життя людини. Такі уявлення мають морально-цінний зміст. У них матеріальне добро бачиться наслідком чесних зусиль людини – її копіткої праці за умови щасливої долі. В цьому сенсі народна традиція розуміння добра утримує родову його цінність: добро є те, що об'єктивно необхідне для виживання роду, збереження та розвитку народу.

Діалектичний підхід до поняття «добро» містить в собі емпіричне добро (матеріальну умову життя) і метафізичне добро (духовну умову життя). Їх протиставлення є виявом постійно наявного в культурі «суперництва» двох типів досвіду. Один репрезентований більшістю народу, що є носієм досвіду творення матеріальних умов виживання; другий – тою меншістю, що, акумулюючи емпіричний досвід, підводить його під поняття всезагального: відповідності емпіричних явищ поняттю вселюдського. Очевидно, що вони за об'єктивною підставою не мають характеру суперництва, а є діалектичним цілим.

Необхідність діалектичного зв'язку двох типів досвіду на ґрунті поняття «добро» особливо актуальна для культури Нового часу. Суб'єктивація досвіду стосунків спричиняє суб'єктивацію поняття «добро». Під добром суб'єкт розуміє не те, що добре для роду (народу, спільноти), а те, що йому особисто вигідне. Отже, і шляхи до власного добробуту він вибирає, ігноруючи інтереси інших, а часто – перетворюючи їх на засіб для досягнення власної мети. При цьому руйнується іманентне добро, наявне в понятті «добробут» (спільними зусиллями людей нажите добро, тобто призначене для загального добробуту). Тому важливо розрізнити добро як потенціал людини, налаштованої на діяльність, та об'єктивні наслідки її вольових зусиль – реальну міру добра, посланого нею в світ.

Ніцше говорить про безсилля добра, що не здатне відстояти себе в стихійній змагальності воль.

Підсумовуючи загальні тлумачення добра у різних філософів і вчених, робимо висновок, що це поняття від часу античності доповнюється новими соціальними установками не так часто. Найбільш детально це поняття досліджували філософи доби Нового часу.

З розглянутих прикладів тлумачення добра виокремимо такі фразеосемантичні групи (ФСГ):

Добрі вчинки: *Ubi cumque homo est, ibi beneficii locus est* – всюди, де є людина, є місце для хорошого вчинку.

Добрі наміри: *Pia desideria* – добрі наміри; *Bona mente* – з добрим наміром; з добрим вчинкам; *Bene cogitata si excidunt, non occidunt* – добрі наміри, якщо [навіть] згаснуть [в пам'яті], не пропадуть.

Добра воля: *Bona fide* – з доброї волі; *Bene placito* – з доброї волі (добровільно); *Res bona concititur, libitum quis quando sequetur* – те здається комусь добрим, що відбувається згідно з його бажанням; *Invito beneficium non datur* – проти волі благодіяння не чинять.

Добрі справи: *Beneficia non obtruduntur* – добрих справ не нав'язують; *Cum res bonae sunt brevis narratio sufficit* – для добрих справ досить кількох слів; *Res bona est non extirpare sceleratos, sed scelera* – добра справа – викорчувувати злочини; *Benefacta in luce se collocari volunt* – про добрі справи варто говорити вголос (Ціцерон); *Beneficia non abstruduntur* – добрі справи не приховують.

Добрі обставини: *Bonis avibus* (букв. «з добрими птахами») – при хороших обставинах; в добрий час).

Добрі поради: *Semper consilium tunc deest, cum opus maxime est* – завжди не вистачає доброї поради тоді, коли вона найбільш потрібна.

Отже, у фразеосемантичній системі добра є такі поняття: добрі вчинки, добрі наміри, добра воля, добрі справи, добрі обставини та добрі поради. Вони є ціннісними життєвими орієнтирами людини, що задовольняють конкретні людські потреби та відповідають інтересам, цілям і прагненням людей. Добрі вчинки свідчать про те, що людина, яка дотримується приписів моралі, у суспільстві вважається доброю, порядною. Добрі наміри є передумовою добрих вчинків. Добра воля є обов'язковою умовою добра, адже добро чинять тільки з власної волі. Добрі справи є вчинками, які несуть добро і радість довіллію. Добрі справи виникають з добрих намірів і вчинків. На розвиток добрих вчинків, справ та намірів впливають добрі обставини. Доброзичливе ставлення до інших призводить до добрих порад.

Сучасний світ інтенсивно масштабується. Особливого статусу набувають ті зміни, основою яких є міжкультурна комунікація, адже потреба народів у культурному порозумінні, прагнення пізнати

духовний світ одне одного, динаміка і суперечливість соціального розвитку призводять до посиленого застосування комунікативних процесів, що набувають постійного, системного характеру. У взаємодії позитивна особистість встановлює добрі відносини, а отже проявляє добро до ближнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель Никомахова етика. *Аристотель*. Соч.: В 4 т. Москва: Мысль, 1983. 830 с.
2. Вербицкий В. Г. Примат теоретичного знання над практикою: Лейбниц, Кант и современность. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки / М-во освіти і науки України, Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; [редкол.: І. З. Цехмістро та ін.]. Харків, 2009. № 860, вип. 37. С. 202-212. – Библиогр.: с. 211-212.*
3. Гегель Г.В.Ф. «Наука логики» / СПб.: «Наука», 1997.
4. Гегель Г.В.Ф. Философия права. Москва: Мысль, 1990. 524 с.
5. Кант И. Основы метафизики нравственности. / И. Кант. (Сочинения в 6 т.) Т. 4. ч.1. Москва, 1965. 320 с.
6. Кант И. Критика практического разума [текст] / Имануель Кант; [пер. з нім., примітки, післямова Ігор Бурковський]. Київ: Юніверс, 2004. 239 с. (Філософська думка).
7. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1999. 30 с.
8. Словник української мови: в 11 томах. Т. 2, 1971.

H. Benkevych. The Category of Good in Latin Phraseology. – Article.

Summary. The article analyzes the category “Good” in Latin phraseology, its content. The category “good” interpretation in Ancient history, the Middle Ages, modern times, and the Bible is considered. Phraseological groups that reflect the category “good” are highlighted: good deeds, good intentions, goodwill, good actions, good circumstances and good advice.

Key words: good, phraseology, concept, person, ethics, good deeds, good intentions, goodwill, good actions, good circumstances, good advice.

УДК 82–14 (821.134.2 + 801.677.6)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2022/37/09>

М. П. Величко

доцент кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу
Навчально-науковий інститут філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

О. М. Братель

доцент кафедри романської філології
Навчально-науковий інститут філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ АРАБСЬКОЇ ТА РОМАНО-ІСПАНСЬКОЇ ПОЕТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ В КАСИДАХ ІБН КУЗМАНА

Анотація. У статті простежується еволюція нових поетичних форм андалузської середньовічної літератури, образної системи, тематичного розмаїття, мотивів, усіх змістових і формальних елементів поезії через призму творчої спадщини Ібн Кузмана, що сприяла становленню і розвитку строфічних форм поезії в арабо-іспанській ліриці.

Ключові слова: строфічна поезія, білінгвізм, культурна традиція, сюжетне різноманіття, Андалузія.